

De
mens
als maat

Rapportage onderzoek woonvraag ouderen

Opdrachtgever: provincie Fryslân

Colofon

Rapportage onderzoek woonvraag ouderen

Opdrachtgever
Provincie Fryslân

Projectleiding
Sjoerd Ijdema

Onderzoekers
Robin Rijpma Msc.
Charlotte de Boer
Drs. Sjoerd Ijdema
Jitske Algra Msc.
Hendrik Tamsma Msc.

Eindredactie
Marjolein Strampel

Uitgave
Partoer, consultants en onderzoekers
Leeuwarden, augustus 2021

Inhoud

Inleiding	4	
1 Deskresearch: stand van zaken Friese woningmarkt		5
1.1 Demografische ontwikkelingen		5
1.2 Wonen		9
1.3 Zorg		12
1.4 Mobiliteit		15
1.5 Bronnenlijst		17
2 Interviews		20
2.1 Beeld na interviews ouderen		21
2.2 Beeld na interviews beleidsmedewerkers		22
3 Conclusies & aanbevelingen		25
3.1 Conclusies		25
3.2 Aanbevelingen		26

Inleiding

Senioren wonen steeds vaker en langer zelfstandig thuis, ook als zich lichamelijke of fysieke beperkingen voordoen. Reden hiervoor is dat senioren minder snel terecht kunnen in een verpleeg- of verzorgingshuis. Daarnaast geven mensen zelf aan het liefst zo lang mogelijk thuis te willen blijven wonen. Bijna 90% van de 65-plussers in Fryslân geeft aan gehecht tot zeer gehecht te zijn aan de eigen woning. Naast de eigen woning zijn ook de omgeving en de eigen sociale contacten belangrijke redenen om niet te verhuizen.

Ondanks dat in veel gemeenten in Fryslân het aantal inwoners zal afnemen, neemt het aantal huishoudens de komende jaren nog toe. Dit voorspellen het CBS en het Planbureau voor de Leefomgeving in de nieuwe bevolkingsprognoses. Deze toename komt met name doordat het aantal eenpersoonshuishoudens toeneemt. In Fryslân is in 2030 volgens de prognoses ongeveer een derde van de bewoners alleenstaand. De verwachting is dat de groep senioren die alleen woont en afhankelijk is van hulp, groter wordt. Voor senioren die terug kunnen vallen op familie, buren, vrijwilligers of eventueel betaalde hulp hoeft dit geen probleem te zijn. Lastiger wordt het voor de groep senioren met weinig sociale contacten en/of beperkte financiële middelen. Provincie Fryslân wil graag inzicht in de woonvraag van ouderen zelf. Hoe staan zij zelf in dit vraagstuk? De hoofdvraag is dan ook:

‘Hoe kijken ouderen zelf naar hun woonvraag?’

Ouderen kunnen heel lang zelfstandig wonen, met voldoende ondersteuning vanuit de Wmo, het netwerk en vaak de eigen partner. Soms is ook de woning aangepast aan de behoefte van oudere bewoners, maar vaak is dat ook niet het geval. Dan blijven ouderen lang wonen in een huis dat niet is aangepast, dat veel te groot is en qua onderhoud te veel vergt van de bewoners. Waarom verhuizen ouderen dan niet en hoe is hun eigen beeld daarbij? Zijn er vanuit zorg nog voldoende mogelijkheden om dit op te vangen door allerlei voorzieningen? Is de partner nog gezond genoeg om de mantelzorg te blijven verlenen? Kortom: veel vragen.

Naar aanleiding van bovenstaande onderzoeksvraag wordt in dit rapport verslag gedaan van de uitkomsten van de deskresearch (hoofdstuk 1) en interviews met ouderen en beleidsmedewerkers (hoofdstuk 2). In hoofdstuk 3 worden de conclusies en aanbevelingen van dit onderzoek beschreven. In de bijlagen staan de gebruikte interviewguides en de uitgewerkte verslagen van de interviews.

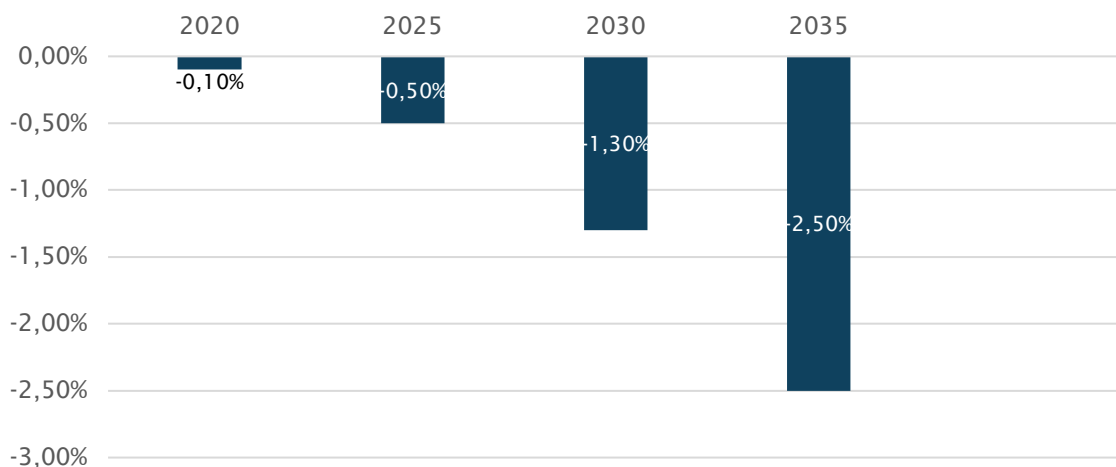
1 Deskresearch: stand van zaken Friese woningmarkt

Voor dit onderzoek zijn we begonnen met het uitvoeren van een deskresearch, waarin we vier onderwerpen hebben onderzocht. De focus van ons onderzoek lag op het onderwerp *wonen*. Daarnaast onderscheidden we nog drie belangrijke beleidsonderwerpen die invloed hebben op de woonvraag van ouderen: de *demografische ontwikkelingen* in Fryslân, de *ontwikkelingen in de zorg* en de *mobiliteitsontwikkelingen*. Steeds zijn wij daarbij uitgegaan van de ouderen die centraal staan in deze deskresearch. De deskresearch is niet uitputtend, maar wil een beeld geven van de huidige situatie en ontwikkelingen om zo de woonvraag van de ouderen in een context te zetten.

In dit hoofdstuk zullen eerst de demografische ontwikkelingen in Fryslân worden besproken en zal specifiek worden ingegaan op de bevolkingsgroei, vergrijzing en ontgroening en de gevolgen van deze demografische ontwikkelingen. Vervolgens zal worden ingegaan op het onderwerp wonen, waarin de woonbehoefte, het Friese woonbeleid en actuele ontwikkelingen zullen worden toegelicht. Onder het kopje ‘zorg’ zal de wetgeving en het sociale beleid ten aanzien van zorg, de beschikbaarheid van zorg en de toenemende zorgvraag worden besproken. Tot slot zal ingegaan worden op het belang van en het beleid rondom mobiliteit.

1.1 Demografische ontwikkelingen

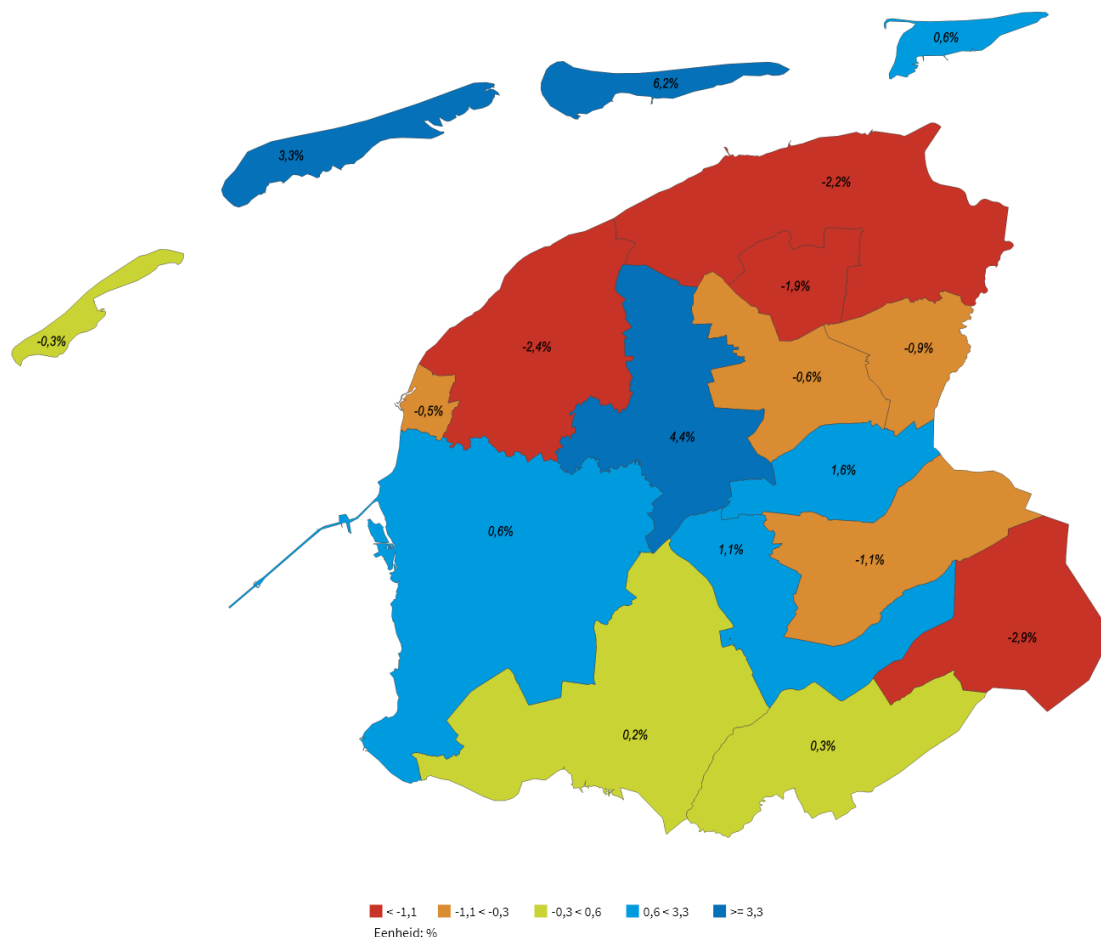
In Fryslân spelen een aantal demografische ontwikkelingen die ervoor zorgen dat de bevolking er in de toekomst anders uit komt te zien. Verwacht wordt dat de Friese bevolking tot 2025 licht zal afnemen. Vanaf dat jaar zal een bevolkingsdaling echt de overhand krijgen. Het aantal inwoners in Fryslân groeide tot 2016, maar in de periode tussen 2016 en 2020 is de bevolking al met 0,1% afgenomen (zie figuur 1). Na verloop van tijd lijkt de afname exponentieel toe te nemen. In 2035 wonen er 2,5% minder inwoners in de provincie Fryslân dan in 2016. Op dit moment telt Fryslân 649.500 inwoners, naar verwachting zal dat de komende tien jaar dalen tot 644.000 inwoners.

Figuur 1. Verwachte ontwikkeling inwoneraantal in vergelijking met 2016 (Bron: Fryslân in cijfers 2020, bewerkt door Partoer, 2021).

De verwachte afname is niet evenredig verdeeld over de Friese gemeenten. In een aantal gemeenten heeft de daling al ingezet, vooral in het noordoosten, noordwesten en zuidoosten van de provincie. De Rijksoverheid heeft een aantal gebieden aangewezen als 'krimpregio' of 'anticipeerregio'. In de krimpregieden wordt een bevolkingsafname verwacht van minimaal 12,5% in 2040 en een afname van 5% in het aantal huishoudens. In de anticipeergebieden wordt een minder sterke afname verwacht. Het aantal inwoners of het aantal huishoudens loopt in deze gebieden terug met minimaal 2,5% in 2040. In Fryslân is de regio Noordoost-Fryslân door de Rijksoverheid aangewezen als krimpregio en de Wadden, Noordwest- en Zuidoost-Fryslân als anticipeerregio's.

De gemeente Leeuwarden is de uitzondering en zal naar verwachting nog blijven groeien. Dit geldt met name voor de stad Leeuwarden, de omliggende kernen zullen nauwelijks groeien. De bevolkingsafname zal vooral in kleine kernen zichtbaar worden. De structurele afname van de Friese populatie lijkt nu echt ingezet. Naar verwachting zal het aantal inwoners in 2030 afgenomen zijn van 649.950 nu tot circa 644.800 in 2030 en 631.350 in 2040. Daarmee ligt het omslagpunt naar bevolkingsafname voor de provincie iets verder in de tijd dan in de Prognose 2016 geschetst, namelijk 2032 in plaats van 2029.

Figuur 2. Overzicht bevolkingsontwikkeling 2010-2020 Friese gemeenten. (Bron: Fryslan in cijfers, 2020b), bewerkt door Partoer 2021).

Bevolkingsgroei bestaat uit natuurlijke groei (aantal geboortes min het aantal sterfgevallen) en het migratiesaldo (aantal immigranten min het aantal emigranten). De optelsom van deze twee ontwikkelingen bepaalt of de bevolking groeit of krimpt. Een trend in Fryslân is al jaren dat de bevolking steeds ouder wordt, waardoor het sterftecijfer toeneemt. Een oudere

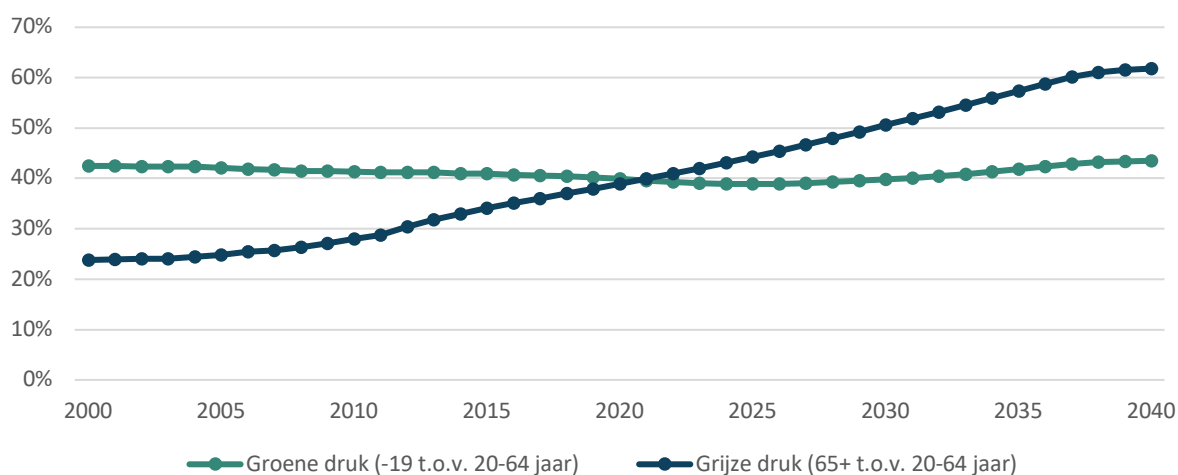
bevolking krijgt minder kinderen, waardoor het geboortecijfer daalt. De combinatie van deze twee factoren betekent dat de natuurlijke bevolkingsgroei negatief is: er sterven meer mensen dan dat er geboren worden.

Het migratiecijfer is grilliger en moeilijker te voorspellen. Er vindt immigratie plaats als mensen vanuit het buitenland of vanuit andere provincies in Nederland verhuizen naar Fryslân. Dit wordt afgezet tegen het aantal mensen dat uit Fryslân vertrekt. Er verhuizen op dit moment iets meer mensen naar Fryslân dan er vertrekken, voor het grootste deel is dat asielmigratie. Migratie is erg afhankelijk van externe factoren, zoals bijvoorbeeld werkgelegenheid in een regio en geopolitieke situaties elders in de wereld. Ook de recente ontwikkelingen die ontstaan door de coronapandemie zijn van invloed. Een voorbeeld is thuiswerken, dat nu in een ander daglicht staat dan voor de pandemie. Dat kan invloed hebben op de migratie.

Volgens de prognoses komt er de komende jaren een omslagpunt van lichte daling naar een sterkere daling van de bevolking én huishoudens. Wanneer het omslagpunt precies plaats zal vinden, is moeilijk in te schatten en kan verschuiven door ontwikkelingen zoals migratie of corona. Desondanks zal de trend gelijk blijven.

Vergrijzing en ontgroening

Een duidelijke ontwikkeling die blijkt uit de cijfers, is de toename van het aandeel 65-plussers in de bevolking, de zogenoemde vergrijzing van de Friese bevolking. Na de Tweede Wereldoorlog is er een grote toename van de bevolking geweest in Nederland. De naoorlogse generatie is nu, of wordt in de komende jaren, 65 jaar of ouder. Deze leeftijdsgroep gaat een steeds groter deel van de Friese bevolking vormen. Het percentage 65-plussers is sinds 1990 toegenomen en neemt nog steeds toe. Ten opzichte van de groep 20 tot 64-jarigen is het percentage 65-plussers toegenomen van 24% in 2010 naar 38% in 2020. De verwachting is dat dit in 2040 is toegenomen tot 62%.

Figuur 3. Prognose ontwikkeling groene en grijze druk. (Bron: Fryslân in cijfers (2020), bewerkt door Partoer, 2021).

Naast de vergrijzing van de Friese bevolking speelt er ook nog een andere demografische ontwikkeling, nl. de ontgroening. Het aantal jongeren onder de 20 jaar is in verhouding tot het aantal 20 tot 64-jarigen afgenomen. Dat heeft onder andere te maken met het lage geboortecijfer. Daarnaast trekken jongeren weg uit Fryslân om elders te gaan studeren, wonen en werken. Dit wordt ook wel dubbele vergrijzing genoemd. Dubbele vergrijzing is het verschijnsel dat niet alleen de groep ouderen een relatief groter aandeel vormt van de

Nederlandse samenleving (onder andere als gevolg van de babyboom na de Tweede Wereldoorlog), maar dat ook de gemiddelde leeftijd steeds hoger komt te liggen.

Toename huishoudens

In tegenstelling tot het aantal inwoners neemt het aantal huishoudens de komende jaren nog toe. Het aantal huishoudens groeit met ongeveer 10.000 tot 2030. Vervolgens vindt er een stabilisatie van het aantal huishoudens plaats om vervolgens af te nemen met ongeveer 3.000 huishoudens per jaar in 2040. Ondanks het feit dat er meer eenpersoonshuishoudens ontstaan, vooral door een toename van alleenstaande 65-plussers, neemt het totaal aantal huishoudens af. Dit heeft grote gevolgen voor de wensen van de bevolking op de woningmarkt.

Friezen worden steeds ouder en blijven steeds vaker en langer zelfstandig thuis wonen. Een van de oorzaken is dat mensen minder snel dan vroeger terecht kunnen in een verpleeg- of verzorgingshuis. Verwacht wordt dat steeds meer ouderen alleen zullen komen te wonen, na het verlies van hun partner. In 2030 is ongeveer een derde van de inwoners van Fryslân alleenstaand.

Gevolgen van demografische ontwikkelingen

De veranderende samenstelling van de bevolking in de provincie heeft gevolgen. De wensen en behoeften van de bevolking in de nieuwe samenstelling zijn anders. Zo wordt van een aantal voorzieningen minder gebruik gemaakt, terwijl er naar andere voorzieningen meer vraag is. Dit zal vooral zichtbaar worden in kleine dorpen en kernen die al minder voorzieningen hebben.

De groeiende groep 65-plussers is vaak minder mobiel en daardoor meer afhankelijk van de aanwezigheid van voorzieningen, activiteiten en hun sociale netwerk op loop- en fietsafstand. Zodra de basisvoorzieningen, zoals bijvoorbeeld een supermarkt, dorps huis en huisarts, verdwijnen, voelen ouderen die minder mobiel zijn en een afnemend sociaal netwerk hebben, zich soms gedwongen om te verhuizen. Soms verhuizen ouderen naar grotere/andere kernen of wijken op het moment dat de vraag naar zorg te groot wordt om zelfstandig te kunnen blijven wonen en er in eigen dorp of wijk geen geschikte woning is. Dit heeft een impact op ouderen die daardoor hun sociale netwerk in het dorp of wijk verliezen. Veel ouderen blijven in hun huis wonen, omdat verhuizen een wel erg grote stap is, ze zich nog wel kunnen redden of omdat het sociale netwerk bijspringt, totdat dat niet meer gaat en er toch verhuisd moet worden. Sommige ouderen willen misschien wel eerder verhuizen, maar kunnen dit eenvoudig niet omdat het financieel niet haalbaar is. Daarnaast spelen sommige ouderen in op de toekomst en kiezen ervoor om te verhuizen voor de zorgvraag te groot wordt, men nog mobiel is en nog in staat is een nieuw sociaal netwerk op te bouwen door mee te doen aan activiteiten in de nieuwe woonplaats.

De demografische ontwikkelingen hebben ook invloed op de Friese economie. De beroepsbevolking wordt kleiner, doordat veel inwoners met pensioen gaan zonder dat de beroepsbevolking wordt aangevuld met jongeren. De verwachting is dat de potentiële beroepsbevolking (20 tot 64-jarigen) afneemt in de komende twee decennia met 12%. Een ouder wordende bevolking heeft echter meer zorg nodig, waardoor de vraag naar mensen in deze sector juist sterk zal stijgen.

Ook op de woningmarkt zullen de demografische veranderingen een duidelijke invloed hebben. Vooral de toename van het aantal huishoudens en daarmee veranderende woonwensen van de bevolking hebben hier invloed op. De toename van het aantal huishoudens als gevolg van de verdunning heeft tot gevolg dat de vraag naar (koop)woningen toeneemt. Volgens de huishoudensprognose van het CBS 2018-2060 (2018) bestond in 1971 een huishouden

gemiddeld uit 3,2 personen; begin 2018 was dat gedaald naar 2,2. De daling is veroorzaakt door een afnemende gezinsgrootte en toenemende kinderloosheid aan de ene kant en de opkomst van het eenpersoonshuishouden aan de andere kant. Op termijn zullen de ouderen die nu nog in de eengezinswoningen wonen deze woning verlaten. Door overlijden of door een noodzakelijke verhuizing, omdat de woning niet meer geschikt is. Dit zou kunnen leiden tot een overschot aan gezinswoningen.

De provincie Fryslân geeft aan de demografische ontwikkelingen te zien als een niet om te keren fenomeen dat grote gevolgen gaat hebben op de leefbaarheid in de provincie. De provincie ziet een rol voor zichzelf om mogelijke negatieve effecten van de demografische transitie te begeleiden. Het speerpunt van de provincie is de leefbaarheid niet te laten lijden onder de demografische ontwikkelingen. Er wordt gekozen voor een integrale aanpak om dit te voorkomen. Er wordt door de provincie ingezet op kennis ophalen en delen om de leefbaarheid in Fryslân sterk te houden. Daarnaast wil de provincie initiatieven en ideeën uit de samenleving stimuleren. Input vanuit de burger wordt actief gestimuleerd.

De provincie houdt in zijn beleids- en planvorming rekening met de demografische ontwikkelingen. Er wordt bewust voor gekozen om keuzes te maken die gericht zijn op de toekomst. Als er (financiële) steun wordt gegeven aan plannen of projecten moet goed nagedacht worden over de realiseerbaarheid (bijvoorbeeld exploitatie) van deze projecten. Nieuwe voorzieningen moeten tot slot niet leiden tot het verdringen van soortgelijke voorzieningen in de regio.

Gemeenten hebben oog voor demografische ontwikkelingen en ontwikkelen beleid voor de eigen gemeente. Daarin verschillen zij onderling op accenten. Gemeenten kijken bij de ontwikkeling van het beleid ook naar het voorbeeld van de provincie. Bijvoorbeeld de gemeente Noardeast-Fryslân erkent de demografische ontwikkelingen en richt zich met name op het hooghouden van de leefbaarheid en de leef-kwaliteit in de gemeente. In alle Friese gemeenten geldt wel dat met name kleine kernen te maken hebben met een vergrijzende en afnemende bevolking.

1.2 Wonen

De krapte op de woningmarkt en de transformatieopgave zijn nijpend in Nederland. De afgelopen jaren is de behoefte aan woningen gegroeid, terwijl er niet voldoende woningen zijn bijgebouwd. Nederland kent op dit moment een tekort van 330.000 woningen. De komende tien jaar zijn er 845.000 extra nieuwe woningen nodig in Nederland en dan vooral in de Randstad. Naast nieuwe woningen is de transitie van de bestaande woningvoorraad naar een toekomstbestendige woningvoorraad een belangrijke opgave. Vooral buiten de Randstad speelt dit nog sterker.

Het huidige woningtekort heeft een aantal oorzaken. Een groeiende bevolking en met name de toename van het aantal huishoudens, zorgt ervoor dat de vraag naar woningen stijgt. Vooral de groei van het aantal huishoudens als gevolg van verdunning, vormt een probleem. De netto groei van de woningvoorraad is vrijwel gelijk aan de totale toename van het aantal huishoudens over de periode 2018 - 2049. De groeiende vraag naar woningen in combinatie met een te klein aanbod in de afgelopen jaren heeft geleid tot het huidige woningtekort. In de periode na de kredietcrisis zijn er structureel te weinig woningen gebouwd. De overheid heeft zich daarnaast teruggetrokken op het gebied van woningbouw. Het doel van het kabinet Rutte-III was om elk jaar 75.000 woningen te bouwen. In de afgelopen tien jaar is dit doel geen enkel

jaar gehaald. Op het dieptepunt in 2014 werden er 45.000 nieuwe woningen gebouwd. In de vijf jaar daarna groeide het aantal steeds harder. Dit zijn met name ontwikkelingen in de Randstad. Deze ontwikkelingen hebben ook gevolgen voor de Friese woningmarkt, maar de Friese woningmarkt verschilt wezenlijk van de landelijke woningmarkt. In Fryslân is met name de transitie van de woningvoorraad de belangrijkste opgave. We zullen ons nu met name focussen op deze Friese woningmarkt.

Van eengezinswoning naar appartement

We worden met zijn allen steeds ouder. Deze vergrijzende en verdunnende bevolking vraagt een ander woningtype. In 2015 woonde meer dan de helft (61%) van de Friese 65-plussers in een koopwoning. Volgens de prognose zal dit aantal nog verder toenemen. Tussen nu en 2035 wordt verwacht dat er veel woningen te koop zullen worden aangeboden. De groep 65-plussers die nu in een gezinswoning woont zal dan inmiddels 75-plus zijn en zou volgens de beleidsstukken de behoefte hebben om kleiner te gaan wonen, maar wel met wat meer luxe, zorggeschikt en gelijkvloers. Met een dalende bevolking zal er tegen die tijd een overschot aan koopwoningen (met name gezinswoningen) ontstaan en een tekort aan appartementen en gelijkvloerse woningen met een tuin, al dan niet in een hofje. Er ontstaat een mismatch tussen de behoefte en het woningaanbod. De wens en de noodzaak van ouderen om te verhuizen is nu nog klein, maar zal in de toekomst groter worden.

De komende negen jaar (2020-2030) bedraagt de woningbehoefte voor heel Fryslân nog circa 10.150 woningen, aldus de prognoses 2020. Er is voldoende plancapaciteit om aan deze behoefte te voldoen: ongeveer 12.700 woningen worden nu gebouwd of gaan in de nabije toekomst gebouwd worden. De plancapaciteit overtreft de behoefte aan woningen in Fryslân. In Fryslân is een beperkt woningtekort van 1.6% ten opzichte van het landelijk woningtekort van 4.1%. De komende jaren zal er nog veel vraag naar eengezinswoningen zijn voor startende gezinnen, maar op termijn zal de markt zich ontspannen door een afvlakkende groei van het aantal huishoudens. Er ontstaat hierdoor een steeds ruimer aanbod van eengezinswoningen met mogelijk in bepaalde regio's zelfs risico van leegstand. Het aantal starters neemt in nagenoeg alle regio's in Fryslân af.

De woningmarkt zit op het moment op slot. Er vindt weinig doorstroming plaats, doordat er te weinig geschikte woningen zijn voor ouderen. Ouderen blijven daardoor in koopwoningen wonen waar veel behoefte aan is bij starters en gezinnen. Ouderen verhuizen niet alleen doordat er weinig mogelijkheden zijn om kleiner te gaan wonen, de meeste ouderen zijn tevreden over hun huidige woonsituatie en zien er tegenop om te verhuizen. De groep 55-64-jarigen, 65-74-jarigen en de 75-plussers zijn minder geneigd te verhuizen dan 55-minners. Naarmate ouderen langer wonen in een huis, zijn zij minder geneigd om te gaan verhuizen. Als ouderen al willen verhuizen, willen de meeste ouderen binnen hun woonplaats verhuizen. Een sterke sociale cohesie in een buurt of wijk verkleint de wens van ouderen om te verhuizen. Pas als het om gezondheidsredenen echt niet meer gaat, verhuizen ouderen. Ze zijn niet snel geneigd om te verhuizen en als ze willen verhuizen, is er een tekort aan de door hen gewenste woningen. Daarbij komt ook nog de vraag wie de vrijkomende huizen van deze ouderen in de toekomst gaan kopen.

Het Fries woonbeleid

De verantwoordelijkheid voor de woningbouw ligt in Nederland bij de verschillende overheden. De rol van de Rijksoverheid is de laatste jaren faciliterend en laat de woningbouwopgave over aan de markt. De Rijksoverheid stelt de voorwaarden voor het bouwen van woningen door wetten, regels, bevoegdheden en instrumenten op. Zo probeert de Rijksoverheid ervoor te zorgen dat er een kwalitatief goede woningvoorraad ontstaat die aansluit bij de woonbehoefte van verschillende groepen. Het zijn de decentrale overheden die bepalen wat waar wordt

gebouwd. De provincie is verantwoordelijk voor zorgvuldig ruimtegebruik en toetst gemeentelijke ruimtelijke plannen aan de regionale woningbouwprogramma's en monitort de plancapaciteit. De rol van de provincie op de woningmarkt is beperkt: zij maakt bovenregionale afwegingen, voorkomt onderlinge concurrentie en kan gewenste ontwikkelingen stimuleren, signaleren en/of faciliteren. Het zijn uiteindelijk de gemeenten die verantwoordelijk zijn voor het realiseren van voldoende en geschikte woningen binnen hun gemeentegrenzen. Gemeenten stellen woningbouwprogramma's op waarin het aantal woningen, het soort nieuw te bouwen woningen en de locatie van deze woningen worden opgenomen. De gemeenten maken in regionaal verband woningbouwafspraken met de provincie. Gemeenten bouwen zelf geen woningen, dat laten zij over aan de markt of woningbouwcorporaties.

De Uitvoeringsagenda Wonen 'Friese Woningmarkt in Beweging' steunt op drie pijlers. Er komen een aantal uitdagingen, ontwikkelingen en opgaven op de Friese woningmarkt af die vragen om actie. De Uitvoeringsagenda Wonen heeft als doel een toekomstbestendige woningvoorraad op te bouwen en te zorgen voor een aantrekkelijke leefomgeving voor alle (toekomstige) inwoners van Fryslân. De provincie hanteert daarbij een brede, integrale blik die de opgave wonen verbindt met andere opgaven zoals de energietransitie, klimaatadaptatie, leefbaarheid, vitaliteit, wonen en zorg. Door de opgaven op het beleidsgebied wonen gezamenlijk op te pakken, kan de provincie tegelijk andere opgaven versterken. Een belangrijk kader is de Provinciale Omgevingsvisie.

De drie pijlers die centraal staan in het woonbeleid zijn: voorkomen dat er (op termijn) een woningoverschot ontstaat, een verbeterslag van de verouderde Friese woningvoorraad naar een toekomstbestendige woningvoorraad en met een flexibele woonschil tegemoet komen aan de behoefte van specifieke doelgroepen met een tijdelijke woonbehoefte, zoals seizoenswerkers, arbeidsmigranten, spoedzoekers etc. Het verbeteren van de verouderde Friese woningvoorraad wil de provincie Fryslân koppelen aan de opgave om energie te besparen en de transitie naar een aardgasvrije en duurzame warmtevoorziening.

De beoogde doelen wil de provincie Fryslân behalen door periodiek provinciale- en bevolkingsprognoses op te stellen en woningbouwafspraken te maken met de regio's, onderzoek uit te voeren naar de kwalitatieve staat van de Friese woningvoorraad en met partners onderzoek te doen naar mogelijkheden om te komen tot een herstructureringsaanpak en een herstructureringsregeling- of fonds. Daarnaast wil de provincie projecten co-financieren in het kader van het Volkshuisvestingsfonds om o.a. de kwalitatieve en kwantitatieve mismatch aan te pakken. Ook wil de provincie een regeling opstellen voor de co-financiering van de Rijksregeling Flexpools, de regeling die gemeenten in staat stelt om expertise in te huren om planvorming te versnellen. De regeling Herbestemming en Sloop wil de provincie tijdelijk opnieuw invoeren, aangevuld met mogelijkheden voor ondersteuning van flexwonen. Samen met gemeenten wil de provincie in regioverband meerjarige woonagenda's opstellen, een Friese Woonmonitor opzetten en blijven lobbyen in Den Haag, onder meer om de verhuurdersheffing af te schaffen en rijksgeld beschikbaar te stellen voor de Friese woningmarkt.

De gemeenten hebben de afgelopen jaren rekening gehouden met een dalende bevolking of zelfs bevolkingsafname. De laatste jaren, met een steeds nijpender tekort aan woningen, kijken gemeenten naar meer mogelijkheden voor het bouwen van woningen. De meeste gemeenten kijken dan naar leegstaande panden of inbreiding (het bouwen binnen bestaande bebouwing) en minder snel naar uitbreiding. Er worden in gemeenten vaak zogenoemde 'groeikernen' aangewezen die een regio-overstijgende functie hebben, waar nog wel

uitgebreid mag worden. Het beleid verschilt per gemeente. In alle regio's daalt het aantal inwoners, met name op het platteland en in de kleinere dorpen.

Actuele ontwikkelingen

Prognoses en verwachtingen houden geen rekening met actuele ontwikkelingen, zoals migratie, een wereldwijde coronapandemie of de eventuele aanleg van een robuuste spoorverbinding met de Randstad zoals de Lelylijn. Om in te schatten wat voor effect bovenstaande actuele ontwikkelingen zullen hebben op de Friese woningmarkt is nader onderzoek nodig.

De huizenprijzen zijn in 2021 gestegen naar het hoogste niveau sinds de start van de meting in 1995. Dit neemt niet weg dat de prijzen in Fryslân lager zijn dan gemiddeld in Nederland. Er is een trend gaande, waarbij mensen na hun pensionering vertrekken uit de Randstad om op het platteland te gaan wonen. Mogelijk is Fryslân daarbij een populaire bestemming. Omdat het vaak kapitaalkrachtige zestigplussers zijn die verhuizen, heeft het effect op de regionale woningmarkt. Het kan een prijsopdrijvend effect hebben. Er is nader onderzoek nodig om te kijken of Fryslân ook aantrekkelijk is voor deze groep en welk effect dit in de regio's kan hebben.

In het bestuursakkoord 'Lok op 1' is opgenomen dat de provincie Fryslân een snellere treinverbinding wil tussen de Randstad en Noord-Nederland. De Tweede Kamer heeft verzocht om daarvoor een 'deltaplan' op te stellen voor de vier noordelijke provincies. Een eerste inventarisatie heeft geleid tot 'Bouwstenen voor het Deltaplan: Noordelijk Nederland en het Stedelijk Netwerk Nederland beter verbonden'. In de bouwstenen, bedoeld om de bereikbaarheid en het klimaat voor wonen en werken in Noord-Nederland te stimuleren, is de ontwikkeling van de Lelylijn een belangrijk onderdeel. De Lelylijn verbindt de Randstad met het Noorden. In het tweede half jaar van 2021 wordt onderzoek gedaan om tot een maatschappelijke kosten- en batenanalyse te komen. Naast de verbetering van de bereikbaarheid wordt onderzocht op welke wijze Fryslân en de andere noordelijke provincies een extra bijdrage kunnen leveren aan de nationale woonopgave. Als er een positief besluit wordt genomen over de aanleg van de Lelylijn moet er nader onderzoek worden gedaan naar gewenste woonmilieus en typologieën voor de nieuw te bouwen woningen.

1.3 Zorg

Door de veranderde wetgeving, de Wet maatschappelijke ondersteuning (Wmo), de Wet Langdurige Zorg (WLZ) en de Zorg Verzekerings Wet (ZVW) zijn gemeenten sinds 2015 voor een groot deel verantwoordelijk voor de zorg. Het rijksbeleid zet de komende jaren in op extramuralisering. Dit heeft geleid tot een geleidelijke uitstroom van cliënten uit verzorgingshuizen. Ook de aanpak in de gezondheidszorg verandert. Er wordt niet meer alleen gekeken naar het beter maken van een zieke, maar het bevorderen en herstellen van het zelfstandig functioneren van mensen in hun eigen leefomgeving staat steeds vaker centraal. Eigen regie en een sterk sociaal netwerk is hierbij belangrijk.

De gemeenten in Nederland zijn sinds 2015 verantwoordelijk voor jeugdzorg, werk en inkomen en de zorg voor langdurig zieken en ouderen vanuit de Wmo. Het betreft met name ondersteuning en een beperkt deel zorg. Het grootste deel van de zorg komt vanuit de zorgverzekeringswet en soms uit de Wet Langdurige Zorg. Voor een sluitend aanbod is de samenwerking tussen de gemeenten (Wmo), de Zorgverzekeraar (ZVW) en het Zorgkantoor (WLZ) essentieel.

Een deel van de Wmo-taken voerden de gemeenten al uit, een ander deel is van de Rijksoverheid overgeheveld naar de gemeenten. De gemeenten hebben naast veel verantwoordelijkheden ook een behoorlijke bezuinigingstaakstelling gekregen. De gedachte hierachter is dat gemeenten dichterbij de inwoners staan en daardoor de zorg effectiever, met minder bureaucratie en goedkoper kunnen leveren. Om dit te kunnen realiseren zijn de gemeenten sinds 2007 bezig met een kanteling binnen het sociaal domein.

Informele zorg

De kanteling binnen het sociale domein betekent dat er een beroep wordt gedaan op de inzet van eigen kracht en verantwoordelijkheid van burgers. Er ontstaan steeds meer nieuwe initiatieven om informele zorg te ondersteunen of makkelijker te maken, zoals digitale platforms waar vraag en aanbod bij elkaar worden gebracht. Ook kerken, ondernemers in de buurt, dorps- of buurthuizen en welzijnsorganisaties dragen hun steentje bij. Denk hierbij aan activiteiten die eenzaamheid tegengaan, valtrainingen voor ouderen en activiteiten die oudere mensen met elkaar in contact brengen. Sportieve- en welzijnsactiviteiten die mensen actief krijgen of houden en die het sociale verband versterken, zijn belangrijk om te voorkomen dat mensen in zorgtrajecten terecht komen. Daar waar een beroep wordt gedaan op de gebiedsteams gaat een cliëntondersteuner van het gebiedsteam met de oudere in gesprek. Dat is het zogenoemde keukentafelgesprek, waarbij bij de oudere thuis of in de omgeving van de oudere wordt gesproken over de zorgvraag. Er wordt eerst gekeken of de oudere het probleem zelf of met behulp van anderen op kan lossen. Als dit niet mogelijk is, wordt er gekeken of er algemene voorzieningen zijn die het probleem op kunnen lossen. Als dit niet toereikend is, wordt er gekeken of er behoefte is aan een maatwerkvoorziening.

Eén cliëntondersteuner uit het gebiedsteam is verantwoordelijk voor één burger of gezin. Hierdoor wordt de sociale ondersteuningsstructuur simpeler en overzichtelijker en kan de cliëntondersteuner het overzicht houden. Er wordt vraaggericht gewerkt in plaats van aanbodgericht. Cliëntondersteuners werken integraal en kunnen verbindingen leggen.

Het sociaal beleid van de gemeenten richt zich op:

- Preventie: mensen blijven langer in hun eigen kracht en problemen worden vroeg gesignaleerd, zodat zwaardere ondersteuning voorkomen kan worden;
- Integraliteit: problemen worden integraal aangepakt, waarbij vraagstukken in samenhang worden benaderd;
- Eigen kracht: mensen worden aangesproken op hun eigen verantwoordelijkheid en capaciteiten.

Eerstelijnszorg

Op het platteland is door de lagere bevolkingsdichtheid ook de dichtheid van zorgvoorzieningen minder. In de toekomst zal deze dichtheid nog verder afnemen door de demografische ontwikkelingen. Juist het belang van de aanwezigheid in het gebied van onder andere de wijkverpleegkundige, de huisarts en de huisartsenpost is groot. De huisarts heeft een belangrijke spilfunctie in de zorg voor ouderen. Vrijwel alle ouderen komen bij de huisarts. Een huisartsentekort kan de leefbaarheid van het platteland aantasten, met name voor de groep ouderen. Het opzetten of overnemen van een praktijk in een plattelandsgebied lijkt voor huisartsen om uiteenlopende redenen minder aantrekkelijk, bijvoorbeeld omdat er geen werkgelegenheid is voor de partner of omdat een huisarts liever in een groepspraktijk werkt. Het aantrekkelijk maken van het platteland, zodat zorgvoorzieningen, waaronder de huisartsenzorg, behouden blijven, is een gedeeld belang van de patiënten, de gemeenten en de zorgverzekeraar. Het is de verantwoordelijkheid van de verzekeraar om voldoende zorg in te kopen om zo aan hun zorgplicht te voldoen. Dit betekent dat de verzekeraar ervoor moet zorgen dat ook de inwoners die woonachtig zijn op het platteland gebruik kunnen maken van

de benodigde zorg. Via de zorginkoop kan de verzekeraar sturen op de spreiding van zorgvoorzieningen en kunnen zij partijen vragen om tot inhoudelijke afstemming te komen. Ook kan de zorgverzekeraar innovatieve oplossingen stimuleren en financieren. Door zijn inkooprol heeft de zorgverzekeraar dus zowel de positie als de mogelijkheid om concentratie, spreiding, kwaliteit en bereikbaarheid op het platteland te realiseren.

De wijkverpleegkundige levert een grote bijdrage aan het dichtbij de inwoners brengen van zorg, zeker op het platteland. Met ingang van 1 januari 2015 zijn verpleging en verzorging zonder verblijf opgenomen in het verplichte basispakket van de Zorgverzekeringswet. Door het opnemen van wijkverpleging in de Zorgverzekeringswet en door gemeenten de verantwoordelijkheid te geven voor de benodigde ondersteuning, kan zorg beter in de buurt worden georganiseerd. Juist daardoor wordt de zelfredzaamheid bevorderd en vermindert het beroep op zwaardere vormen van zorg.

Op het platteland is het bereikbaar houden van farmaceutische zorg van belang. Soms kan dat overgenomen worden door een apotheekhoudende huisarts, maar dat is een noodvoorziening. Steeds vaker kunnen inwoners gebruik maken van landelijk werkende apotheken die gebruik maken van internet en bezorging. Ook is er een systeem waarbij apothekers van kluisjes of uitdeelautomaten gebruik maken waar patiënten zelf hun geneesmiddelen uit kunnen halen. Veel apothekers bezorgen ook aan huis als het voor de patiënt lastig is om naar de apotheek toe te komen.

Anderhalvelijnszorg

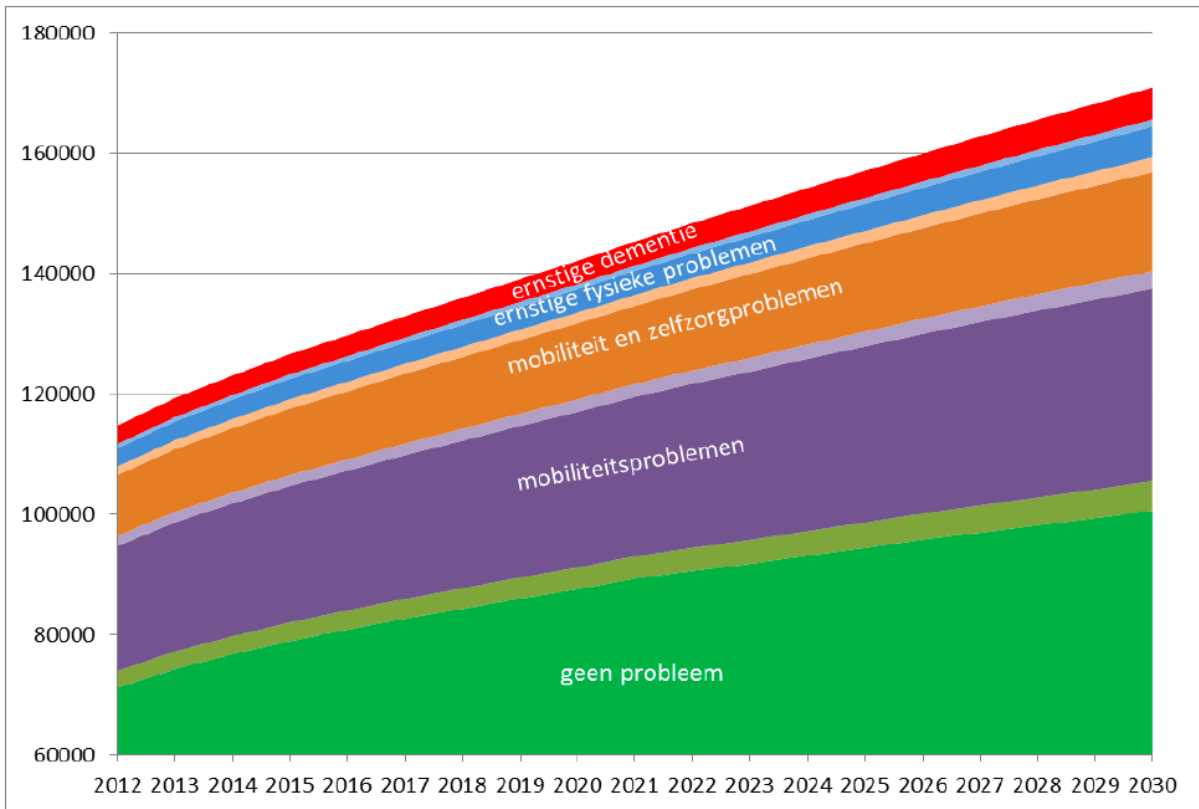
De anderhalvelijnscentra zijn het gevolg van substitutie van tweedelijnszorg naar eerstelijnszorg, gebaseerd op het landelijke beleid waarbij eenvoudige zorg dichtbij wordt geleverd en complexe zorg zich concentreert. Juist in plattelandsgebieden wordt de urgentie gevoeld om te werken aan het anders organiseren van zorg. Denk daarbij aan b.v. het houden van consulten van medisch specialisten in huisartsenpraktijken en het aanbieden van wondzorg buiten het ziekenhuis. Hierdoor hoeven inwoners niet verder te reizen dan noodzakelijk en kan de zorg goedkoper worden aangeboden. De ontwikkeling naar anderhalvelijnscentra die zorg verlenen waarvoor je vroeger naar het ziekenhuis moest, zorgt voor spreiding en grotere toegankelijkheid van met name chronische zorg.

Ziekenhuiszorg

Het wordt steeds duidelijker dat in kleine ziekenhuizen in dunbevolkte gebieden een spanningsveld ontstaat tussen het voldoen aan volumennormen, kwaliteitsnormen en bereikbaarheid. Samenwerking tussen ziekenhuizen bij complexere zorg, in het belang van de patiënt, is dan ook niet te vermijden.

Toename zorgvraag

In het TNO-rapport 'Indicatie van de zorgvraag in 2030: prognoses van functioneren en chronische aandoeningen in Friesland' staat beschreven dat de samenstelling van de bevolking de komende jaren gaat veranderen. Er is sprake van een afname van de Friese bevolking jonger dan 65 jaar van 532.000 naar 479.000 en een groei van het aantal ouderen van 115.000 naar 171.000. Het aantal ouderen met functioneringsproblemen in 2030 groeit naar verwachting van 43.600 naar ruim 70.000.

Figuur 4. Prognose functioneren ouderenpopulatie (65 jaar en ouder) in Friesland in de periode 2012-2030 op basis van Friese prevalentiegegevens (bron: TNO-rapport 'indicatie van de zorgvraag in 2030').

De trend dat mensen langer thuis willen en kunnen wonen, is al langer zichtbaar. Juist die samenhang tussen curatieve zorg, langdurige zorg, maatschappelijke ondersteuning en woondiensten kan een belangrijke voorwaarde zijn voor ouderen op het platteland om zo lang mogelijk thuis te kunnen blijven wonen. In krimpgebieden wordt de komende jaren het aandeel ouderen steeds groter. Terwijl het in de steden en grotere dorpen in Fryslân vanwege de kleine afstanden relatief gemakkelijker is om 'zorg aan huis' te organiseren, is dit in dorpen op het platteland moeilijker. Daar is de bevolkingsdichtheid te laag en zijn de afstanden richting het zorgaanbod groot. Daarbij wordt de potentiële beroepsbevolking en het aantal potentiële mantelzorgers kleiner om die 'zorg aan huis' te bieden.

1.4 Mobiliteit

Mobiliteit is de mate waarin men kan bewegen in zijn omgeving. Dit kan zowel binnenshuis als buitenshuis zijn. In deze deskresearch kijken wij vooral naar de mobiliteit buitenshuis. Vooral het verkeer en de infrastructuur speelt hierin een belangrijke rol. De manieren van verplaatsen en het gemak daarvan staat daarin centraal.

Mobiliteit of immobilititeit, wordt steeds belangrijker voor senioren. Er wordt van hen verwacht dat zij langer thuis kunnen wonen met minder ondersteuning. Om toch gebruik te kunnen maken van voorzieningen moet een oudere mobiel zijn. Een goede mobiliteit is ook van belang om het eigen sociale netwerk te onderhouden. Mobiliteit is noodzakelijk om eenzaamheid te voorkomen en een stevige sociale basis te onderhouden.

Mobiliteit onder ouderen

Ouderen hebben andere mobiliteitswensen dan andere leeftijdsgroepen. Onder ouderen komen meer mobiliteitsproblemen voor dan onder de andere leeftijdsgroepen. Denk hierbij bijvoorbeeld aan een hoger dan gemiddeld percentage ouderen dat betrokken is bij een verkeersongeval. Volgens het Wetenschappelijk Onderzoek Verkeersveiligheid (2020) neemt dit aantal toe.

Zowel op landelijk als provinciaal niveau is aandacht voor de groep senioren in het verkeer. Dit richt zich vooral op het aanbieden van trainingen en workshops, gericht op het onderhouden of aanleren van (nieuwe) vaardigheden die het veilige gebruik van fiets, scootmobiel en auto mogelijk maken. Op strategisch niveau valt nog veel winst te behalen. Het gaat dan om preventie; bewustwording van afnemende vaardigheden, hulp bij het maken van veilige keuzes op het gebied van vervoersmodaliteiten, routes en tijdstippen van reizen.

Binnen de provincie Fryslân zijn de richtlijnen voor de inrichting van de infrastructuur vastgelegd in de Nota 'Integraal Wegontwerp'. Deze wordt momenteel geactualiseerd en neemt de kennis van 'seniorproof wegontwerp' mee. Gedacht moet worden aan de vormgeving van kruispunten, fietsoversteekplaatsen, rotondes, bebording, markering en dergelijke. Het seniorproof wegontwerp is niet alleen in het voordeel van senioren, maar ook van andere verkeersdeelnemers.

Verschillen stad en platteland

In de dorpenmonitor van 2013 schrijft Vermeij dat inwoners van het platteland over het algemeen mobieler zijn dan inwoners van een stad. Omdat voorzieningen verder uit elkaar liggen, moet men verder reizen en legt men meer kilometers af dan de gemiddelde stadsbewoner. Om mee te kunnen doen, is de plattelandsbewoner afhankelijk van een auto, het gemiddelde autobezit op het platteland ligt dan ook hoger dan in de stad. In kleine dorpen maakt bijna de helft van de volwassenen deel uit van een huishouden met meerdere auto's. Tegelijkertijd heeft 7% van de inwoners van kleine dorpen (vooral vrouwelijke senioren) geen beschikking over een auto.

Mobiliteits Advies Platform

Veilige mobiliteit van ouderen is een belangrijke doelstelling. Het maakt langer zelfstandig wonen haalbaar, het maakt het onderhouden van sociale contacten en het maken van uitstapjes en boodschappen doen mogelijk en het verbetert daarmee de kwaliteit van het leven van ouderen. Dit alles dient dus een groter doel dan verkeersveiligheid alleen: het maakt het mogelijk ouderen kwaliteit van leven te bieden en de sociale participatie zo lang mogelijk te behouden. Ouderen uit een isolement houden en soms halen, is vanuit het beleidsveld welzijn een belangrijk doel. Het behoud van zelfstandige verkeersveilige mobiliteit voor ouderen is dan één van de belangrijke voorwaarden.

De ongevalsbetrokkenheid neemt toe onder de groeiende groep ouderen. De effecten van verlies van mobiliteit, mobiliteitsarmoede, worden meer zichtbaar. Voor de provincie Fryslân is het doel inzicht te krijgen in de toekomstige situatie en een mogelijke aanpak te schetsen, waarbij zoveel mogelijk samen met de verschillende actoren, die zich met beleid en interventies voor senioren bezighouden, zelfstandige, verkeersveilige mobiliteit voor deze doelgroep in de komende jaren beter te faciliteren. De provincie wil dit bereiken door vorm en inhoud te geven aan de verbinding tussen verkeers(veiligheids)beleid en het sociale domein. Daarnaast is eigen regie op zelfstandige en verkeersveilige mobiliteit een belangrijk punt en een voorwaarde voor thema's als langer thuis wonen, betekenisvol oud worden en het voorkomen van eenzaamheid. Belangrijk hierbij is het samenwerken aan gemeenschappelijke opgaven vanuit verschillende domeinen.

1.5 Bronnenlijst

Bleeker, J., Berkelmans, J., & Schrijvers, G. (2015). Seker en sûn yn 2030: invulling van zorgarrangementen in Fryslân.

Chorus, A.M.J., Perenboom, R.J.M., Hofstetter, H., & Stadlander, M.C. (2014). Indicatie van de zorgvraag in 2030: prognoses van functioneren en chronische aandoeningen Friesland. Leiden: TNO.

Haartsen, T., & de Bakker, M. (2014). Naar een regionaal voorzieningspreidingsmodel in Noordoost Fryslân 2020-2030. Netwerk Noordoost.

Centraal bureau van de Statistiek, (z.j.). Groene druk. Geraadpleegd op 04-03-2021 via <https://www.cbs.nl/nl-nl/zoeken?q=groene+druk>

Fries sociaal planbureau (2016). Vergrijzing in Fryslân.

Fries sociaal planbureau (2017). Bevolkingsontwikkelingen in Fryslân.

Fries sociaal planbureau (2020a). Friese bevolking groeit licht en wordt grijzer. Geraadpleegd op 04-03-2021 via <https://www.fsp.nl/nieuws/friese-bevolking-groeit-licht-en-wordt-grijzer/>

Fries sociaal planbureau (2020b). Monitor: Demografische overgang in Fryslân. Geraadpleegd op 34-03-2021 via <https://www.fsp.nl/monitoren/bevolking/>

Fryslân in Cijfers (2020a). Prognose bevolkingsontwikkeling Friesland t.o.v. 2016. Geraadpleegd op 04-03-2020 via

https://friesland.databank.nl/Jive?cat_open_code=prfr16bev&presel_code=ps39

Fryslân in cijfers (2020b). Percentage bevolkingsgroei laatste 10 jaar als aandeel van bevolking. Geraadpleegd op 04-03-2021 via

https://friesland.databank.nl/Jive/?cat_open=Demografie

Fryslân in Cijfers (2020c). Prognose ontwikkeling aantal huishoudens. Geraadpleegd op 05-03-2021 via https://friesland.databank.nl/Jive/?cat_open=Demografie

Noardeast-Fryslân (2018) Ferkenning takomst.

Provincie Fryslân (2020b). Beleidsbrief Leefbaarheid en Krimp.

Provincie Fryslân, (2010). Krimp en groei. Demografische verandering in de provincie Fryslân.

Provincie Fryslân, (2020). Factsheet. Friese bevolkingsprognose 2020.

Rijksoverheid, (2018). Krimpgebieden en anticipeergebieden. Geraadpleegd op 04-03-2021 via <https://www.rijksoverheid.nl/onderwerpen/bevolkingsdaling/krimpgebieden-en-anticipeergebieden>

NRC Handelsblad, Gijsbert van ES, Wat wordt het straks, kangoeroewoning of knarrenhofje?.

Trouw, (9 september 2020), Hanne Obbink. Zo kwam Nederland aan tekort van 331.000 woningen.

NOS, Ollongren wil dat gemeenten tempo maken met bouw woningen. Geraadpleegd via: <https://nos.nl/artikel/2247352-ollongren-wil-dat-gemeenten-tempo-maken-met-bouw-woningen.html>

Centraal Bureau voor de Statistiek, Ruim 69 duizend nieuwbouwwoningen in 2020. Geraadpleegd via: <https://www.cbs.nl/nl-nl/nieuws/2021/04/ruim-69-duizend-nieuwbouwwoningen-in-2020>

Gemeente Leeuwarden, (2019). Visie Volkshuisvesting Leeuwarden. Geraadpleegd via: <https://www.leeuwarden.nl/nl/file/36605/download>

Provincie Fryslân, (2021). Friese woningmarkt in balans. Uitvoeringsagenda Wonen (concept).

Gemeente Waadhoeke, (2020). Woonvisie Waadhoeke 2020-2030 samen sterk.

Koöperatieve Architecten Werkplaats, (2020). Woningmarktanalyse Noordoost-Fryslân

Gemeente De Fryske Marren, (2019). Kwaliteit van leven in De Fryske Marren. Woonvisie 2019-2023.

Fries Sociaal Planbureau, (2016). Fluchskrift. Senioren op de woningmarkt.

Ministerie van Binnenlandse Zaken, (2020). Rapport. Verkenning rollen op de woningmarkt. Rolverdeling tussen Rijk, provincies, regio's en gemeenten.

NOS, Grote impact van corona op de huizenmarkt meer huizen verkocht en hogere prijzen. Geraadpleegd via: <https://nos.nl/artikel/2374022-grote-impact-van-corona-op-de-huizenmarkt-meer-huizen-verkocht-en-hogere-prijzen.html>

Centraal Bureau voor de Statistiek, (2021). Prijzen bestaande koopwoningen stijgen in 2020 door naar recordniveau. Geraadpleegd via: <https://www.cbs.nl/nl-nl/nieuws/2021/03/prijzen-bestaande-koopwoningen-stijgen-in-2020-door-naar-recordniveau>

Leeuwarder Courant, (2021). Friesland populair onder pensionados uit Randstad maar nog liever verhuizen ze naar Drenthe. Geraadpleegd via: <https://www.lc.nl/friesland/Friesland-populair-onder-pensionados-uit-Randstad-maar-nog-liever-verhuizen-ze-naar-Drenthe-26169259.html>

Leeuwarder Courant, (2021). Na Leeuwarden komt Zuidoost-Friesland met huizenbod 35.000 woningen erbij. Geraadpleegd via: <https://www.lc.nl/friesland/Na-Leeuwarden-komt-Zuidoost-Friesland-met-huizenbod-35.000-woningen-erbij-26650127.html>

Meskers, D. Code rood op de woningmarkt: 'Should I stay or should I go?'. Onderzoek naar de verhuisgeneigdheid van 55-plussers en de manier waarop woningcorporatie Portaal hier op kan anticiperen. Masterscriptie universiteit Utrecht 2020.

Berenschot, april 202, Bouwstenen voor het Deltaplan: Noordelijk Nederland en het Stedelijk Netwerk Nederland beter verbonden.

Provincie Fryslân, (2010). *Strategie verkeersveiligheid 2010-2025*.

Centraal bureau voor statistiek, (2021). *Personen met een rijbewijs*. Geraadpleegd op 17-03-2021 via <https://opendata.cbs.nl/#/CBS/nl/dataset/83488NED/table?ts=1615470737614>

Provincie Fryslân, (2017). Iepenbier ferfier yn it Fryske bûtengebiet.

Veilig Verkeer Nederland (n.d.) Blijf veilig mobiel. Geraadpleegd op 17-03-2021 via <https://vvn.nl/blijf-veilig-mobiel>

SWOV, (2020). De staat van de verkeersveiligheid 2020.

Kennisinstituut voor Mobiliteitsbeleid (KiM), (2018). Mobiliteitsarmoede: vaag begrip of concreet probleem?

www.rof.frl – Werkplan 2021.

Factsheet Friese Bevolkingsprognose 2020.

2 Interviews

Op basis van deskresearch zijn semigestructureerde interviews afgenomen met vier gemeenten en 20 ouderen. Hiervoor zijn interviewguides opgesteld (zie bijlagen 1 en 2). Deze 24 interviews zijn vervolgens uitgewerkt (zie bijlagen 3 en 4), met als doel een antwoord te geven op de centrale hoofdvraag: *‘Hoe kijken ouderen zelf naar hun woonvraag?’*

De gesprekken met een aantal beleidsmedewerkers van vier gemeenten op het gebied wonen en zorg zijn gevoerd om een beeld te krijgen van de ontwikkelingen en beleidsvoornemens op gemeentelijk niveau. Door een spreiding over Fryslân kunnen we een beeld krijgen van verschillen tussen stad en platteland, maar wellicht ook tussen de diverse regio's in Fryslân. Graag hadden we als onderzoekers ook gesprekken gevoerd met de beleidsmedewerkers van de gemeente Noardeast-Fryslân. Helaas is dat tijdens de duur van het onderzoek niet mogelijk gebleken. Er zijn uiteindelijk vier gesprekken geweest met beleidsmedewerkers van vier gemeenten, respectievelijk:

1. Gemeente Súdwest-Fryslân
2. Gemeente Waadhoeke
3. Gemeente Leeuwarden
4. Gemeente Ooststellingwerf

De gesprekken met de ouderen zijn gevoerd om hun ervaringen te horen over wonen, zorg en mobiliteit. Deze ouderen zijn in drie leeftijdsgroepen verdeeld, respectievelijk de groep 55 - 65 jaar oud, de groep 65 - 75 jaar oud en de groep 75 jaar en ouder. Deze indeling is gemaakt, omdat dit correspondeert met de verschillende fasen in de levens van mensen. De indeling was, voordat de interviews werden afgenomen, als volgt onderbouwd:

1. Groep ouderen 55 - 65 jaar:

‘Deze groep is veelal nog volop sociaal actief en vaak ook nog werkzaam binnen het arbeidsproces. Voor hen geldt dat zij beginnen met nadenken over de toekomst: Kan ik nog blijven wonen in mijn huis? Waar wil ik blijven wonen? Wat heb ik nodig om mijn huis toekomstbestendig te houden? Wat wil ik straks: in een dorp wonen of juist in de stad dichtbij (culturele) voorzieningen?’

2. Groep ouderen 65 - 75 jaar:

‘Deze groep is nog actief binnen hun sociale netwerken, zijn net met pensioen, maar willen nog veel doen en ondernemen, plannen langere vakanties, passen op de kleinkinderen en zijn nog actief aan het bewegen. Ook denken zij na over de toekomstige woning in relatie tot de mobiliteit, bereikbaarheid van voorzieningen, behoud van netwerk, wonen in een stad of op het platteland, kiezen voor cultuur of het bestaande netwerk en de omvang van het huis is ook een punt.’

3. Groep ouderen 75+:

‘Deze groep woont nog in een eigen (huur)huis of net in een zorgcentrum. De jaren gaan tellen en het huis wordt vaak te groot, de wereld wordt wat kleiner en de gezondheid neemt langzaam af. Het netwerk wordt kleiner, op het platteland nemen de voorzieningen af en de mobiliteit neemt af. Ze staan voor keuzes betreft wonen, de meeste huizen zijn (nog) niet levensloopbestendig.’

Voor de leeftijdsgroep 55 - 65 jaar zijn in totaal drie interviews afgenomen. Voor de leeftijdsgroep 65 - 75 zijn in totaal negen interviews afgenomen. Voor de leeftijdsgroep 75+ zijn acht interviews afgenomen (in totaal 20 interviews). Deze interviews zijn in diverse regio's van de provincie gehouden, zowel in steden als op het platteland. Begonnen is met het zoeken van ouderen in de drie leeftijdsgroepen, maar gedurende het uitvoeren van de interviews is de aandacht verschoven van leeftijdsgroepen naar ouderen met een lage SES-waarde als uitgangspunt. Lage SES staat voor een 'lage sociaal economische status'. In dit onderzoek refereert dit aan mensen met een lage opleiding (basisonderwijs, lo, vmbo, avo, mavo) en/of mensen met een laag inkomen. Op basis van de interviews met de ouderen en met de beleidsmedewerkers is het volgende beeld te schetsen.

2.1 Beeld na interviews ouderen

Uit de eerste leeftijdsgroep (55 - 65) blijkt dat een lagere leeftijd niet altijd een betere gezondheid betekent. Twee van de drie ouderen wonen wel zelfstandig (rijtjeshuis, een seniorenwoning en een eengezinswoning), maar hebben al diverse huisaanpassingen gedaan, zoals een aangepast toilet of douche. Tevens ontvangen ze zorg, zoals thuiszorg, maar ook ondersteuning vanuit de Wmo, zoals taxivervoer. Het liefst blijven ze alle drie wel wonen in hun dorp, omdat hun sociale netwerk daar ook is. Als ze toch moeten verhuizen, dan willen ze naar een gelijkvloerse en kleinere woning, zoals een seniorenwoning met alleen een benedenverdieping. Ze stellen dat er te weinig woningen beschikbaar zijn voor ouderen in de omgeving. De ouderen krijgen hulp van familie, mantelzorgers en weten de gemeente voor advies te vinden. Alle drie de ouderen zijn nog mobiel, maken gebruik van eigen auto, fiets, openbaar vervoer of eventueel taxivervoer.

Uit de tweede leeftijdsgroep (65 - 75) blijkt dat alle negen ouderen zelfstandig wonen, samen of alleen in een eengezinswoning, een twee-onder-één-kap-woning, een vrijstaand huis of een seniorenwoning. Vier van de negen ouderen wonen al meer dan 40 jaar in de huidige woning, en hebben een groot sociaal netwerk in hun dorp. Twee van de negen hebben hun huis aangepast of hebben een huis dat kan worden aangepast. Twee andere ouderen zijn eerder al naar een aangepast huis verhuisd, om voorbereid te zijn op de toekomstige woon- en zorgbehoefte. De meeste ouderen zijn nog redelijk mobiel en maken gebruik van de auto, de (elektrische) fiets of het openbaar vervoer en kunnen de meeste voorzieningen wel bereiken. De gezondheid van de negen ouderen verschilt wel: de ene oudere is fitter dan de andere oudere. De twee ouderen met gezondheidsproblemen maken meer gebruik van zorg, zoals huishoudelijke hulp en hebben woningaanpassingen (b.v. aangepaste wc en douche, wel of niet beneden).

De meeste ouderen uit de leeftijdsgroep 65 - 75 geven aan dat ze graag blijven wonen in hun huidige woning of hun dorp, omdat ze daar ook hun sociale netwerk hebben. Ze willen dan wel gebruik maken van zorg, zoals thuiszorg. Een andere mogelijkheid is dat ze hun sociale netwerk om hulp vragen (mantelzorg of tuinman). Wanneer het echt moet, willen ze wel naar een verzorgingshuis verhuizen. Een andere mogelijkheid is een tussenstap naar een kleinere (levensloopbestendige) seniorenwoning, aanleunwoning, een serviceflat of een Knarrenhof, het liefst gelijkvloers. Er is een verschil in mobiliteit tussen ouderen die op het platteland of in een dorp wonen ten opzichte van in de stad. De voorzieningen lijken makkelijker te bereiken in de stad en het openbaar vervoer in de dorpen is voor ouderen niet altijd gemakkelijk te gebruiken, waardoor ze eerder een beroep doen op bijvoorbeeld het 'Automaatje' of een gemeentelijke voorziening. De ene oudere heeft meer kennis van de gemeentelijke voorzieningen en contact met het gebiedsteam dan de andere oudere. Voor

advies gaan de ouderen naar de gemeente, de woningcorporatie of kijken ze op internet. De helft van de ouderen denkt wel en de andere helft denkt niet in hun huidige woning oud te kunnen worden. De reden waarom de woning niet geschikt is, is omdat deze geen mogelijkheden biedt voor de woningaanpassingen (zoals geen ruimte voor de traplift), of dat dit door de woningcorporaties moet gebeuren. Er lijkt in de dorpen ook een sterker sociaal netwerk te zijn voor ouderen dan in de stad, dat ze kan helpen met toekomstige woon- en zorgvragen.

Uit de derde leeftijdsgroep (75+) blijkt dat alle acht ouderen nog zelfstandig wonen, met partner of alleen. De meeste ouderen maken nog geen gebruik van huisaanpassingen of zorg. Drie ouderen beschouwen hun woning als geschikt voor woningaanpassingen en/of zijn hier ook actief mee bezig. Ze zijn allen redelijk mobiel en maken gebruik van auto en (elektrische) fiets en wandelen veel. Eén oudere heeft geen auto, wordt fysiek wat minder en maakt daarom gebruik van Wmo-vervoer. De meeste ouderen kunnen zelfstandig boodschappen doen, naar familie toe en naar de huisarts en tandarts. De meeste ouderen willen ook zo lang mogelijk zelfstandig blijven wonen, bijvoorbeeld ondersteund door thuiszorg, woningaanpassingen en/of huishoudelijke hulp. Ze willen het liefst alles zelf blijven doen. De meeste ouderen willen niet verhuizen uit hun dorp, omdat ze hun sociale netwerk dan verliezen. Als het echt niet meer kan, willen ze wel naar een verzorgingshuis. Een eventuele tussenstap zou een kleinere, gelijkvloerse en levensloopbestendige seniorenwoning, seniorenhofje of appartement zijn in de buurt van zorgvoorzieningen, familie en winkels.

Een andere relevante mogelijkheid is dat hun huidige woning wordt aangepast. Een aantal ouderen die zich al hebben ingeschreven bij de woningcorporatie, denkt dat er te weinig beschikbare woningen zijn in de omgeving voor ouderen. Twee ouderen geven aan dat ze hun kinderen voor advies of hulp vragen als ze dit nodig hebben, nu of in de toekomst. Een andere oudere geeft aan dat ze de kinderen niet als mantelzorgers willen inzetten voor hun toekomstige zorgvragen. Ze willen geen last zijn voor hun sociale netwerk. De meeste ouderen willen pas verhuizen als het echt niet meer anders kan en ze veel zorg nodig hebben. Ze vinden hun vrijheid en zelfstandigheid belangrijk. Factoren die hier van invloed op zijn, zijn mobiliteit, gezondheid, bereikbaarheid voorzieningen en het sociale netwerk. Het sociale netwerk kan belangrijk zijn voor het langer zelfstandig wonen, omdat ze voor toekomstige vragen dit netwerk kunnen gebruiken. Een aantal ouderen heeft via de Wmo contacten met zorginstanties, zoals Miep of Caleidoscoop. Er is ook een oudere die niet weet wat ze van de gemeente kan verwachten, omdat ze dit nooit eerder heeft gevraagd. Meerdere ouderen merken op weinig gebruik te maken van het openbaar vervoer, omdat ze het te moeilijk vinden of omdat ze nog een auto hebben of carpoolen. In de toekomst zouden ze wel meer gebruik willen maken van Wmo-taxivervoer of een voorziening zoals het 'Automaatje'.

2.2 Beeld na interviews beleidsmedewerkers

De woningmarkt lijkt in alle gemeenten onder druk te staan. De groepen starters en ouderen lijken hier het meeste last van te hebben. In de stedelijke gemeenten is een grotere verscheidenheid aan type huishoudens en woonwensen dan in de plattelandse gemeenten.

Gemeente Súdwest-Fryslân

De zorg voor ouderen is een knelpunt in de gemeente Súdwest-Fryslân, omdat ouderen vaak te lang thuis blijven wonen. Dit komt doordat ouderen sterk gehecht zijn aan hun woning of dorp. Via goede voorlichting kunnen ouderen gestimuleerd worden om te verhuizen naar een woning die beter past bij hun leeftijd en fysieke gesteldheid. De meeste woningen moeten ook

voor meerdere generaties worden gebouwd. Het is belangrijk om zorg in de buurt te hebben en wonen en zorg steeds meer te combineren. De eventuele komst van een robuuste verbinding met de Randstad zou positief kunnen zijn voor ouderen, omdat de bereikbaarheid daardoor wordt verbeterd. De gemeente trekt op dit terrein steeds meer op met de corporaties en de zorgpartijen. De gemeente is blij met wooninitiatieven voor ouderen vanuit woonkernen, zoals in Heeg en Makkum. De gemeente sluit aan bij nieuwe woonvormen vanuit de markt zelf. Van de provincie wordt verwacht dat ze monitort en stuurt op de huishoudens prognoses. De druk is nu te hoog.

Gemeente Waadhoeke

De ouderen in de gemeente Waadhoeke hebben een grote behoefte aan levensloopbestendige woningen waarin ze oud kunnen worden. Veel van deze ouderen doen nu een beroep op de Wmo voor woningaanpassingen, zoals trapliften, verbouwingen, douchestoelen, scootmobielen, etc. In de gemeente Waadhoeke zijn veel welzijnsorganisaties waar ouderen gebruik van maken, zoals Stichting Welzijn Ouderen (SWO) het Bildt en De Skûle Welzijn. Het openbaar vervoer in de steden lijkt goed te zijn, maar in de dorpen een stuk minder. Daardoor ziet de gemeente een toenemende vraag naar taxipassen. De ouderen in deze gemeente willen zelfstandig blijven wonen, maar hebben ook een eigen verantwoordelijkheid om na te denken over hun woonbehoefte voor de toekomst. De woningcorporaties kunnen ook helpen met het aanpassen van hun woningvoorraad, zodat er meer woningen voor ouderen zijn. De leeftijdsgroepen 65 - 75 en 75+ lijken niet meer uit hun dorp of woning te willen, omdat ze hier te veel aan gehecht zijn. De sociale cohesie op het platteland is sterker dan in de stad. De meeste ouderen lijken ook niet na te denken over hun toekomst. De gemeente Waadhoeke is bezig met een sociale inclusie agenda, waarbij ze ophalen wat er leeft, waaronder onder ouderen. Tevens is de gemeente bezig met een mobiliteitsvisie. Op de gebieden wonen en zorg wordt met de zorginstellingen nog te weinig samengewerkt (veel gaat ook goed). Tevens valt er nog veel te verbeteren in de gemeentelijke organisatie zelf, omdat betrokken afdelingen niet goed samenwerken. De gemeente staat open voor alle woonvormen, is reactief op het gebied van wonen. Maatwerk staat daarbij centraal. De gemeente Waadhoeke doet mee aan 'ANWB-automaatje', dat is een vervoersvoorziening door vrijwilligers vanuit De Skûle Welzijn. Dat ziet de gemeente ook als een voorliggend veld, dan kunnen ze bijvoorbeeld met het 'Automaatje' uit de voeten. Als dat niet kan, krijgen ouderen toch een taxi-pas. Van de provincie wordt een positieve grondhouding verwacht in beleid en financiën, waarbij maatwerk belangrijk is.

Gemeente Leeuwarden

In de gemeente Leeuwarden is een grote verscheidenheid aan mensen en doelgroepen en behoeften. Voor de woningcorporaties zijn ouderen een belangrijke doelgroep. Ouderen lijken ook in de stad vaak op dezelfde plek te blijven wonen. De ouderen met een laag sociaaleconomische status en een slechte gezondheid wonen vaak in sociale huurwoningen en hebben geen of weinig mogelijkheden om te kunnen verhuizen. In de gemeente Leeuwarden wordt ook beleid gemaakt naar de doelgroep ouderen, met zowel een laag als hoog inkomen. Het kernpunt van dit beleid is dat ouderen op een waardige en passende manier moeten kunnen blijven wonen. Niet overal is dit mogelijk. Er zijn diverse organisaties, zoals Stichting Ik Geef, die mensen onder andere informeren over wat het betekent om ouder te worden, thuis te blijven wonen en zorg te krijgen. De gemeente denkt ook mee over nieuwe vormen van wonen, zoals het groepswonen (Knarrenhofjes) en heeft extra aandacht voor de doelgroep die ondersteuning nodig heeft bij het zelfstandig wonen. Tevens is er aandacht voor nieuwe zorg, zoals E-health en domotica. In de gemeente Leeuwarden wordt met prestatieafspraken gewerkt met de woningcorporaties. Dat zou de provincie ook kunnen doen. Tevens

zou de provincie met een helicopterview provinciaal de situatie van ouderen kunnen monitoren.

Gemeente Ooststellingwerf

In de gemeente Ooststellingwerf lijken de meeste ouderen tevreden te wonen en te blijven wonen waar ze wonen. Een andere reden om niet te verhuizen, is dat ouderen niet gemakkelijk een geschikte andere woning kunnen vinden. In de gemeente lijken voldoende zorgvoorzieningen te zijn. Het zorgaanbod is alleen wel heel versnipperd en werkt nog niet goed samen. Andere voorzieningen nemen af in de gemeente, zoals supermarkten en buurthuizen. De eenzaamheid wordt groter en de bereikbaarheid minder. Het wonen op het platteland is dan lastig. Er lijken te weinig woningen voor ouderen te zijn. Een geschikte seniorenwoning met voorzieningen, CPO-projecten (collectieve zelfbouwprojecten) of woongemeenschappen zijn interessante mogelijkheden. De woningcorporaties breiden hun woningen uit in kernen met veel voorzieningen. Ouderen vinden het fijn om in een eigen woning op de begane grond te wonen. Het lijkt een grote stap te zijn om van een eigen woning naar een appartement te gaan. Mensen vinden het lastig om vooruit te kijken. De gemeente heeft een woonvisie, maar vindt een visie op het samenleven ook belangrijk: *'dat mensen het gevoel hebben dat we rekening houden met het proces van ouder worden en dat je in onze gemeente goed oud kunt worden'*. Mobiliteit is een belangrijk punt voor de gemeente, omdat de gemeente een plattelands gemeente is met maar drie kernen. Een goede busverbinding en taxivervoer zijn daarbij cruciaal. De gemeente en woningcorporaties werken goed met elkaar samen. De rol van de provincie wordt gezien als aanjager of als de partij met het bredere en verbindende perspectief op wonen, zorg en mobiliteit.

3 Conclusies & aanbevelingen

3.1 Conclusies

Op basis van de deskresearch, de interviews met de groepen ouderen en de beleidsmedewerkers zijn een viertal conclusies te trekken als antwoord op de hoofdvraag: *‘Hoe kijken ouderen zelf naar hun woonvraag?’*

De eerste conclusie is dat ouderen, in alle leeftijdsgroepen, **zoveel mogelijk zelfstandig willen blijven wonen**. De meeste ouderen wonen zelfstandig en zijn gehecht aan hun sociale netwerk of het dorp of wijk waar ze in wonen. Het zelfstandig wonen geeft ouderen vrijheid. Ze geven dit niet zomaar op, tenzij het echt niet anders kan. Het sociale netwerk kan hen ook helpen bij hun toekomstige vragen of wensen. Ze staan allen open voor zorg aan huis of dat hun huis wordt aangepast. Ze willen het liefst nog een tussenstap maken, voordat ze naar het verzorgingshuis gaan, zoals naar een seniorenwoning met een tuintje, een Knarrenhof, een aanleunwoning, etc. Daarbij geldt: *“Ik moet noch wol om hûs skarrelje kinne”*. De meeste ouderen zijn nog redelijk mobiel en gezond. Een jongere leeftijd betekent niet altijd dat ze ook gezonder zijn. De sociaaleconomische status (SES) lijkt hier een betere verklaring voor te zijn. Ouderen met meer kennis en financiële mogelijkheden lijken beter voorbereid te zijn op toekomstige veranderingen en kunnen zich ook eerder aanpassen dan ouderen die deze mogelijkheden of kennis niet hebben. *Elke oudere heeft ook een eigen persoonlijk verhaal.*

De tweede conclusie is dat **niet alle ouderen nadenken over of plannen (kunnen) maken voor hun toekomstige woonvraag of zorgbehoefte**. Een aantal ouderen hebben hier wel al over nagedacht en zijn bewust verhuisd naar een levensloopbestendige woning. Dit is deels te verklaren door hun sociaaleconomische status (SES), maar doordat ze het ook financieel kunnen doen en er kennis van hebben. Ouderen die deze achtergrond niet hebben, lijken minder in staat te zijn om voorbereid te zijn op toekomstige woonvragen of zorgbehoeften. Een aantal ouderen heeft hun woning al aangepast. Niet alle ouderen denken in hun huidige woning oud te kunnen worden. Ze denken niet dat er genoeg woningen voor ouderen zijn in de omgeving. De ouderen op het platteland lijken meer problemen te ervaren met mobiliteit en bereikbaarheid van voorzieningen, waardoor er ook meer vraag is naar taxipassen op het platteland. Een alternatief voor de taxipas is b.v. het ‘Automaatje’ van de ANWB of BurgumMobyl, waar steeds meer gebruik van wordt gemaakt door ouderen. De meeste ouderen zijn redelijk mobiel en kunnen de meeste voorzieningen nog zelfstandig of met een beetje hulp wel bereiken.

De derde conclusie is dat er **verschillen bestaan tussen de Friese gemeenten**. De situatie van de oudere in een stedelijke gemeente is anders dan de situatie van de oudere op het platteland. De urgentie van mobiliteit op het platteland neemt toe doordat de voorzieningen in aantal afnemen en daardoor de bereikbaarheid van deze voorzieningen afneemt. Voor ouderen betekent dit meer gebruik maken van mogelijkheden om mobiel te blijven. De diversiteit aan voorzieningen in de steden is groter dan op het platteland. De onderwerpen zorg, wonen en mobiliteit van ouderen zijn wel belangrijke aandachtspunten voor beleid voor alle gemeenten, mede door dat ouderen niet verhuizen. Veel ouderen lijken op de hoogte van de gemeentelijke voorzieningen en contact te hebben met het gebiedsteam of de Wmo, maar niet elke oudere.

De vierde conclusie is dat de **rol van de provincie wordt gezien als aanjager en facilitator** voor de onderwerpen wonen, zorg en mobiliteit voor ouderen. Gemeenten hebben behoefte aan kennisdeling en verbinding. De provincie kan daarin het provinciale overzicht bewaken en de situatie van ouderen monitoren binnen de provincie Fryslân. Tevens wordt van de provincie verwacht dat ze positief meedenkt over het onderwerp wonen, zorg en mobiliteit voor ouderen in de regio. Van de provincie wordt ook verwacht dat ze de gemeenten goed informeert over regionale ontwikkelingen op dit gebied, zoals de langetermijnontwikkelingen, ideeën en effecten, etc.

De vijfde conclusie is dat er een **verschil zit tussen beleidsvoornemens van gemeenten en de behoeften van ouderen**. Uit de gesprekken blijkt dat ouderen toch iets genuanceerder denken over verhuizen naar geschikte woningen. Met andere woorden: ouderen willen niet allemaal verhuizen naar een appartement of seniorenwoning. Ouderen willen vaak blijven wonen waar ze nu wonen, eventueel met aanpassingen en ondersteuning. Ook bleek dat de indeling in leeftijd, die veel wordt aangehouden in onderzoek en beleid, lang niet altijd leidend is bij de verschillen tussen ouderen. Het verschil wordt ook gemaakt door leefstijl, gezondheid, gedrag, inkomensniveau, opleiding en dergelijke.

3.2 Aanbevelingen

Vanuit de bovenstaande conclusies worden een aantal relevante aanbevelingen gegeven, naar aanleiding van de hoofdvraag *'Hoe kijken ouderen zelf naar hun woonvraag?'*

De eerste aanbeveling:

Investeer in de groep ouderen die moeite heeft om zich voor te bereiden op toekomstige veranderingen op het gebied van wonen, zorg en mobiliteit.

Vanuit de interviews blijkt dat er duidelijk twee groepen bestaan: een groep die zich goed voorbereidt, voldoende kennis heeft en daar financiële mogelijkheden voor heeft en een groep die moeite heeft om zich goed voor te bereiden, daar niet altijd de financiële mogelijkheden voor heeft en er ook niet altijd kennis van heeft. Een goede informatievoorziening is hierin cruciaal. Dit kan met name samen met gemeenten en maatschappelijke organisaties, zoals woningcorporaties, ouderenorganisaties en welzijnsorganisaties worden opgepakt. De provincie kan haar rol als 'verbinder' tussen de gemeenten en maatschappelijke organisaties steviger oppakken dan nu het geval is. Investeer in de netwerken, zorg voor kennisdeling, en informatievoorziening naar de netwerken zodat uiteindelijk de groep ouderen die moeite heeft, beter ondersteund wordt, meer mogelijkheden krijgt en beter geïnformeerd is en uiteindelijk niet elke gemeente het wiel opnieuw hoeft uit te vinden. Bewustwording speelt hierin een grote rol. Investeer in provinciale bewustwordingscampagnes die niet alleen gericht zijn op de oudere Friezen maar op alle Friezen.

De tweede aanbeveling:

Stimuleer het gebruik van het 'sociale netwerk' of het 'sociale kapitaal' van ouderen op het platteland.

Veel van de ouderen waarderen het sociale netwerk in hun dorp, waarderen hun vrijheid en zijn daardoor ook minder snel bereid om te verhuizen. Dit 'sociale kapitaal' kan ouderen helpen bij toekomstige vragen over wonen, zorg en mobiliteit. Ouderen willen ook het liefst in de buurt blijven wonen van hun sociale netwerk, voldoende geschikte woningen zijn dan een voorwaarde. Het is aan te bevelen om de beleidsdomeinen wonen, zorg en mobiliteit nog

meer integraal te benaderen. Dit kan door het verstevigen van het netwerk van de provincie met gemeenten en met maatschappelijke organisaties op zorg, leefbaarheid en welzijn.

De derde aanbeveling:

Kijk naar je toekomstige rol voor de langere termijn als provincie op het gebied van wonen, zorg en mobiliteit.

De gemeenten zien hierin een belangrijke rol voor de provincie, vooral als aanjager, facilitator en generalist. De gemeenten verwachten dat de provincie de provinciale en bredere situatie van ouderen en wonen monitort voor de langere termijn. De provincie kan door het delen van die kennis gemeenten weer helpen met het uitvoeren van hun beleid. De meeste ouderen willen ondertussen zo lang mogelijk thuis blijven wonen en zullen pas verhuizen als het echt moet. Ze staan wel open voor een mogelijke tussenstap, voordat ze naar het verzorgingshuis 'moeten', zoals groepswooningen, seniorenwooningen, aanleunwooningen, etc.

De vierde aanbeveling:

Zet in op nieuwe vormen van (collectief) wonen voor ouderen.

Het is aan te bevelen dat de provincie zich inzet om nieuwe vormen van wonen te bevorderen en te ondersteunen via bijvoorbeeld experimenten. De provincie kan daarbij initiërend zijn, faciliterend en verbindend. Gemeenten kunnen deze nieuwe vormen van wonen voor ouderen verder uitwerken en uitvoeren. Denk daarbij aan collectief opdrachtgeverschap, het bevorderen van initiatieven op meer-generatie wonen, het bevorderen van hergebruik van boerderijen en ander maatschappelijk vastgoed op het platteland voor nieuwe bestemmingen, zoals wooneenheden voor ouderen. Onderzoek en experimenteer met deze nieuwere vormen, die de periode tussen 2020 en 2040 kunnen opvangen. Daarbij zou ook een meer integrale aanpak tussen de beleidsvelden wonen-zorg en mobiliteit van belang zijn, zowel op provinciaal als op gemeentelijk niveau.

De vijfde aanbeveling:

Realiseer je dat tussen beleidsmakers en de behoefte van ouderen zelf verschil zit.

De realiteit is net even anders dan wat op papier staat. Voor de provincie, maar zeker ook voor de gemeenten, geldt: ga regelmatig in gesprek met oudere inwoners. Maak daarbij gebruik van verschillende informatiebronnen zoals de ouderenbonden, de ouderenwerkers en gebiedsteams, maar ook door zelf, als beleidsmedewerkers in gesprek te gaan met ouderen. Daarnaast is verdiepend onderzoek naar motieven van ouderen van belang. Door dit regelmatig te doen kun je de vraag van de oudere goed in beeld houden.

De volgende vragen zijn en blijven daarbij relevant, doordat de situatie de komende jaren veranderlijk is door allerlei demografische, technische, maatschappelijke ontwikkelingen:

- Wat heeft een oudere nodig om langer thuis te kunnen blijven wonen?
- Aan welke woningen heeft een oudere behoefte?
- Hoe kun je de zorgbehoefte tijdig voor de oudere invullen?
- Welke mobiliteitsvragen spelen er?
- Wat leveren experimenten met nieuwe woonvormen op?

Partoer

Consultants & onderzoekers

François HaverSchmidtwei 2
8914 BC Leeuwarden